

Іванова О.А. Формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування в освітньому процесі фахових коледжів –
Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля», Дніпро, 2021.

У дисертаційній роботі досліджено проблему формування професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування та запропоновано новий підхід до її розв'язання, що полягає в запровадженні технології формування активної професійної позиції зазначених фахівців в освітньому процесі фахових коледжів.

На підставі аналізу соціологічної та психолого-педагогічної літератури розкрито методологічні і теоретичні засади формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування в освітньому процесі фахових коледжів, основу яких становлять: державні нормативні документи стосовно організації підготовки фахівців у закладах вищої та передвищої фахової освіти, зокрема, основних вимог до зазначених фахівців; фундаментальні наукові джерела, що конкретизують основні дефініції дослідження, як от: «професійна позиція», «активна професійна позиція» «фахівець сфери обслуговування», «фаховий коледж», «освітній процес», «формування активної професійної позиції у майбутніх фахівців сфери обслуговування», «педагогічна технологія»; наукові розробки щодо формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування в освітньому процесі фахових коледжів; досвід організації підготовки фахівців означеної галузі до професійної діяльності у різних країнах світу.

Узагальнено розуміння змісту професійної позиції фахівця сфери обслуговування, підґрунтям якої визначено ціннісні концепції збереження здоров'я, психологічного комфорту клієнта, дотримання закону у професійній діяльності, досягнення оптимальної ефективності результатів професійної

діяльності. Акцентовано увагу на способах виявлення активної професійної позиції фахівця означеної галузі: соціальної спрямованості, креативності, соціальної комунікації, самовдосконаленні.

У дисертації активну професійну позицію фахівця сфери обслуговування розуміємо як стійке цілісне інтегративне утворення особистості, що дозволяє фахівцеві сфери обслуговування усвідомлювати й застосовувати власні ресурси для реалізації у професійній діяльності на засадах соціальної спрямованості, креативності, ініціативності, комунікативної компетентності, та усвідомлення необхідності постійного професійного самовдосконалення відповідно до ситуації на ринку праці й розвитку професійної галузі.

Визначено основні уміння, що характеризують активну професійну позицію фахівців сфери обслуговування: наслідувати чужий досвід, творчо його перетворювати, популяризувати й розповсюджувати, а також створювати, реалізовувати й популяризувати власні інновації.

Обґрунтовано структурні компоненти досліджуваного поняття: мотиваційний, соціальний, когнітивно-діяльнісний, комунікативний, особистісно-організаційний, рефлексивний, а також сукупність критеріїв та їх показників: *мотиваційний* (спрямованість на професію, ставлення до інновацій); *знаннєво-діяльнісний* (професійні знання з обізнаності в міжнародних стандартах якості; фахові професійні знання); *особистісний* (самостійність, підприємницька компетентність, комунікативна толерантність, риторична компетентність, ініціативність); *рефлексивно-оцінний* (рефлексивність, спостережливість), які корелюють з виокремленими компонентами активної професійної позиції фахівця сфери обслуговування. Визначено рівні розвиненості досліджуваного утворення (*низький, середній, високий*) та розкрито їх зміст.

Теоретично обґрунтовано технологію формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування в освітньому процесі фахових коледжів, яка містить такі етапи: концептуальний, процесуально-

змістовий, діагностично-результативний. Визначено узгодженість кожного із складників технології із етапами їх реалізації. До концептуального етапу реалізації технології віднесено проблемно-цільовий та методологічний складники. Процесуальний складник реалізовано у межах процесуально-змістового етапу. Оцінно-рефлексивний складник узгоджено із діагностично-результативним етапом означеної технології.

Завданнями проблемно-цільового складника визначено: мотивацію студентів до постійного професійного самовдосконалення, активності у професійному самовиявленні; оволодіння студентами знаннями, що дають цілісне уявлення про зміст сфери обслуговування у соціальному середовищі; формування професійної компетентності в різних умовах професійної діяльності; забезпечення можливостей активної професійної поведінки в умовах квазіпрофесійної діяльності.

У методологічному складникові представлено наукові підходи (системний, компетентнісний, контекстний, особистісно-діяльнісний, функціонально-маркетинговий) та принципи (соціальної відповідальності, соціальної компетентності, професійної компетентності, інноваційного економічного мислення, свідомого самонавчання, активної неагресивної комунікації, конфліктологічної компетентності) формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування.

У процесуально-дієвому складникові передбачено конструювання цілісного педагогічного процесу, який забезпечує сформованість активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування. У межах визначених дисциплін («Організація обслуговування в закладах ресторанного господарства», «Основи маркетингу», «Основи психології», «Основи стандартизації», «Етика бізнесу», «Захист прав споживачів», «Соціальна відповідальність та ділове партнерство») актуалізовано суттєво нову інформацію, яку мають засвоїти студенти, збагачено форми та методи організації навчальної та квазіпрофесійної діяльності студентів з метою підвищення рівня сформованості досліджуваної готовності.

Окреслено коло можливостей активного самовиявлення студентів у різних формах зовнішньої (позанавчальної) професійної діяльності, зокрема у конкурсних заходах (конкурси професійної майстерності), професійно-презентаційних активностях (волонтерська та промоутерська діяльність), колективних продуктах (взаємодія із іншими студентами та досвідченими фахівцями галузі у межах популяризації та реалізації інноваційних продуктів).

Оцінно-рефлексивний складник представлено організацією рефлексії рівня особистої активної професійної позиції студентів у процесі аналізу результатів їх діяльності, що відбувалась через самоаналіз та самооцінку. Рефлексія процесу підготовки студентів до виявлення активної професійної позиції реалізована через класичну схему кількісної та якісної оцінки експерименту на основі аналізу критеріально-показникової бази.

Результати педагогічного експерименту засвідчили дієвість реалізації технології формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування у освітньому процесі фахових коледжів, що доведено сформованістю кожного із означених компонентів активної професійної позиції.

Позитивні зрушення у мотиваційному компоненті обґрунтовано реалізацією у навчальному процесі підготовки фахівців для галузі обслуговування проєктної квазіпрофесійної діяльності з моделювання навчально-галузевих форсайт-проєктів та спрямування студентів до рефлексії пошуку роботи за фахом.

На сформованість когнітивно-діяльнісного компоненту активної професійної позиції вплинуло застосування у підготовки студентів вправ на формування зміни ставлення споживачів до непопулярних товарів; стратегій позиціонування товарів та послуг; створення командних проєктів щодо розширення змісту бізнесів.

Доведено ефективність організації діяльності студентів з визначення сучасних видів послуг; створенні умов для збереження здоров'я працівників

сфери обслуговування – для сформованості соціального компоненту досліджуваного утворення.

Доведено методичну виправданість використання у навчанні студентів вправ з ефективною комунікації, комунікативних бар'єрів, міжкультурної комунікації та комунікації з клієнтами-іноземцями, а також безконфліктної комунікації у стосунках «керівник – підлеглий» для формування комунікативного компоненту активної професійної позиції майбутнього фахівця сфери обслуговування. Особливу увагу приділено вправам на вибудовування ефективного діалогу з клієнтом через урахування типу його репрезентативної системи; стратегіям завершення продажів.

Створено умови для виявлення студентами власних ініціатив назовні у межах різних соціальних середовищ, зокрема через просвітництво потенційних споживачів у соцмережах профорієнтаційну та волонтерську діяльність, самореалізацію у межах воркшопів та майстер-класів за профілем фахової підготовки, що визначено результативним для сформованості особистісно-організаційного компоненту досліджуваного утворення.

Доведено ефективність застосування у експерименті вправ на рефлексію процесу навчання та власного професійного самовиявлення, а також організацію та проведення емоційного оцінювання клієнтами роботи студентів на практиці – для формування рефлексивного компоненту активної професійної позиції фахівця сфери обслуговування.

Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз свідчать про ефективність запровадженої технології формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування у освітньому процесі фахових коледжів.

Виявлено позитивну динаміку сформованості активної професійної позиції, а саме: відсоток студентів експериментальної групи з високим рівнем змінився від 10,7 до 35,7%. Значно зменшилася кількість майбутніх фахівців сфери обслуговування, які продемонстрували низький рівень (з 54,8 до 11,9%). У студентів контрольної групи позитивні зміни відбулися, проте незначні:

високий рівень – з 11,3 до 18,7%, середній – з 36,2 до 46,3%, низький рівень – з 52,5 до 35,0%.

Аналіз результатів вказав на статистично значущу різницю отриманих результатів, підтверджену за допомогою критерію Пірсона χ^2 , що свідчить про безумовну ефективність та достовірність обґрунтованої й експериментально перевіреної технології формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування у освітньому процесі фахових коледжів.

Розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів ЗВО щодо формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування у освітньому процесі фахових коледжів, зокрема у банку теоретичних і практичних занять, проєктів, вправ, тренінгів, рольових та ділових ігор; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування у освітньому процесі фахових коледжів. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні факторів конкурентоспроможності фахівців сфери обслуговування зі сформованою активною професійною позицією.

Ключові слова: професійна позиція, активна професійна позиція, сфера обслуговування, фахівець сфери обслуговування, фаховий коледж, освітній процес, педагогічна технологія.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

1. Іванова О.А. Ігрові технології як засіб імітаційного моделювання професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг. *Інноваційна*

педагогіка. Науковий журнал ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». 2018. Вип. 3. С. 119–123.

2. Іванова О.А. Теоретичні основи моделі організації освітнього процесу у вищій школі щодо формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій»*. 2018. Вип. 7. Т. 2. С. 58–63.

3. Іванова О.А. Поняття «професійна позиція» у науковому дискурсі. *Молодь і ринок. Науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2019. № 1 (168), січень. С. 130–135.

4. Іванова О.А. Особистість сучасного фахівця сфери послуг. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 1 (157). С. 49–54.

5. Іванова О.А. Форми прояву активної професійної позиції фахівців сфери послуг. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 1 (17). С. 131–137.

6. Іванова О.А. Методи спрямування фахівця сфери послуг до активності у процесі фахової реалізації. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 2 (127). С. 61–68.

7. Іванова О.А. Особистісно-рефлексивний компонент активної професійної позиції фахівців сфери послуг. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр.* 2019. Вип. 2. С. 207–215.

Статті у наукових виданнях інших держав, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

8. Іванова О.А. Комунікативні аспекти діяльності фахівця сфери послуг. *European humanities studies: State and Society*. Krakow, Poland. 2019. Issue 4. С. 56–69.

9. Іванова О.А. Технологія формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування у процесі фахової підготовки: методологічний компонент. *Colloquium-journal*. Warsaw, Poland. 2020, no. 26 (78), part 1. С. 23–25.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Іванова О.А. Роль інновацій в трансформації сучасної освіти. *Роль інновацій в трансформації сучасної освіти: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. С. 36–37.

11. Іванова О.А. Професійна позиція як складова фахової підготовки майбутніх фахівців сфери послуг. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки: матер. Міжнар. наук. конф.* Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2017. С. 88–91.

12. Іванова О.А. Компетентнісний підхід до формування професійної компетенції майбутніх фахівців сфери послуг. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: зб. тез доп. VI Всеукр. наук-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців.* Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. С. 66–68.

13. Іванова О.А. Роль імітаційних ігор у професійній підготовці майбутніх фахівців сфери послуг. *Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрямки досліджень: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2018. С. 32–36.

14. Іванова О.А. Професійні вміння як необхідна складова професійної компетентності майбутнього фахівця сфери послуг. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: зб. тез доп. VII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців.* Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С. 96–97.

15. Іванова О.А. Професійний тренінг як метод виявлення активної професійної позиції фахівцями сфери послуг. *Інноватика в сучасній освіті та*

науці: теорія, методологія, практика: матер. II Міжнар. літнього наук. симпоз. Одеса: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. С. 17–19.

16. Іванова О.А. Кар'єроорієнтований аспект у виявленні активної професійної позиції фахівців сфери послуг. *Теоретичні та методологічні проблеми сучасної педагогіки та психології: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф.* Миколаїв: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. С. 74–77.

17. Іванова О.А. Соціальна відповідальність як невід'ємна складова формування особистості сучасного фахівця сфери послуг. *International scientific and practical conference «Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries»: conference proceedings.* Maria Curie-Sklodowska University, Lublin, Poland: Baltija Publishing, 2020. С. 202–205.

18. Іванова О.А. Алгоритм проектування технології для формування активної професійної позиції майбутніх фахівців сфери обслуговування у процесі професійної підготовки. *International scientific conference «Priority development fields of the European research area»: conference proceedings.* Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. С. 9–12.

19. Tkachenko L. P., Dolgopol O. O., Zhiglo O. O., Kiryanova O. V., Ivanova O. A. Implementation of professionally oriented ICT in the process of managers training. *XII International Conference on Mathematics, Science and Technology Education (ICon-MaSTEd).* Kryvyi Rih, Ukraine, 2020.

Ivanova O.A. Formation of an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for a Doctor's of Philosophy degree in the specialty 015 – Professional Education (in the specialities). – Higher Educational Institution “Alfred Nobel University”, Dnipro, 2021.

The dissertation examines the problem of forming the professional position of future service specialists and proposes a new approach to its solution, which is to

introduce the technology of forming an active professional position of these specialists in the educational process of vocational colleges.

Based on the analysis of sociological, psychological and pedagogical literature, methodological and theoretical principles of forming an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges are discovered, the foundation of which is made up of: state regulations on training requirements at the higher and pre-higher educational institutions, in particular, main requirements for these specialists; fundamental scientific sources that specify the main definitions of the study such as "professional position", "active professional position", "service specialist", "vocational college", "educational process", "formation of an active professional position of future service specialists", "pedagogical technology"; scientific developments on the formation of an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges; experience in organizing training of specialists in this field for professional activities in different countries of the world.

Understanding of the content of the professional position of a service specialist is generalized, which is based on the value concepts of preservation of health, psychological comfort of the client, compliance with the law in professional activities, achieving optimal efficiency of professional activities' results. Emphasis is placed on the ways of identifying an active professional position of a specialist in the field: social orientation, creativity, social communication, self-improvement.

In the dissertation, the active professional position of a service specialist is understood as a stable holistic integrative formation of a personality, which allows a service specialist to realize and apply their own resources for professional fulfilment on the basis of social orientation, creativity, initiative, communicative competence and awareness of the need of a constant professional self-improvement due to the situation on the labor market and the development of the professional industry.

The main skills that characterize an active professional position of service specialists are identified: to imitate someone else's experience, creatively transform

it, promote and disseminate it, as well as create, implement and promote their own innovations.

The structural components of the studied concept are substantiated: motivational, social, cognitive-activity, communicative, personal-organizational, reflexive, as well as a set of criteria and their indicators: motivational (focus on profession, attitude to innovations); knowledge and activity (professional knowledge and awareness of international quality standards; professional knowledge); personal (independence, entrepreneurial competence, communicative tolerance, rhetorical competence, initiative); reflexive-evaluative (reflexivity, observation), which correlate with the selected components of an active professional position of the service specialist. The levels of development of the studied formation (low, medium, high) are determined and their content is revealed.

The technology of formation of an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges is theoretically substantiated, which contains the following stages: conceptual, procedural-content, diagnostic-resultive. The consistency of each of the components of the technology with the stages of their implementation is determined. The conceptual stage of the technology implementation includes problem-target and methodological components. The procedural component is implemented within the procedural and content stage. The evaluative-reflexive component is coordinated with the diagnostic-effective stage of the specified technology.

The tasks of the problem-target component are defined as: motivation of students to constant professional self-improvement, commitment in professional self-expression; mastering by students the knowledge that gives a holistic view of the content of the service industry in the social environment; formation of professional competences in different conditions of the professional activity; providing opportunities for an active professional behavior in the conditions of a quasi-professional activity.

The methodological component presents scientific approaches (system, competence, contextual, personal-activity, functional-marketing) and principles

(social responsibility, social competence, professional competence, innovative economic thinking, conscious self-education, active non-aggressive communication, conflict management competence) of formation of an active professional position of future service specialists.

The procedural component provides constructing of a holistic pedagogical process, which ensures the formation of an active professional position of future service specialists. Within certain disciplines ("Organization of service at the enterprises of restaurant industry", "Fundamentals of marketing", "Fundamentals of psychology", "Fundamentals of standardization", "Business ethics", "Consumer rights protection", "Social responsibility and business partnership") significantly new information is actualized, which is to be processed by the students, the forms and methods of organizing educational and quasi-professional activities of students are enriched in order to increase the level of development of the studied formation.

The range of opportunities for an active self-expression of students in various forms of external (extracurricular) professional activities is defined, in particular, in competitive events (competitions of professional skills), professional presentation activities (volunteer and promotional activities), collective products (interaction with other students and experienced professionals in the field for promotion and disposal of innovative products).

The reflexive-evaluative component is represented by organization of the reflection of the level of personal active professional position of students in the process of the analysis of the results of their activities, which took place with the help of self-analysis and self-evaluation. The reflection of the process of preparing students to identify an active professional position is realized through a classical scheme of quantitative and qualitative evaluation of the experiment results based on the analysis of the criteria and indicators base.

The results of the pedagogical experiment proved the effectiveness of the implementation of the technology of forming an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges as evidenced by the formation of each of the components of an active professional

position.

Positive changes in the motivational component are justified by implementation of project quasi-professional activities for modeling educational-industry foresight projects and directing students to reflection on job search by profession in the educational process of training service specialists.

The formation of the cognitive-activity component of an active professional position was influenced by using a set of exercises in the preparation of students for the formation of changes in consumer's attitudes to unpopular goods: product and service positioning strategies; creation of team projects to expand the content of businesses.

The efficiency of organization of students' activity in determining modern types of services is proved as well as creating conditions for maintaining the health of the service specialists needed for the formation of a social component of the studied formation.

A methodical justification of using exercises for effective communication, communicative barriers overcoming, intercultural communication and communication with foreign clients in students' training is presented as well as training of conflict-free communication in the relationship of "manager - subordinate" to form a communicative component of an active professional position of the future service specialist. A special attention is placed on the exercises for training to develop an effective dialogue with the client by taking into account the type of their representative system and sales completion strategies.

Conditions were created for the students to cover their own initiatives within various social environments, in particular, through informing potential consumers in social networks of the career guidance and volunteer activities, self-realization within workshops and master classes in the field of professional training which is proved effective for developing the personal-organizational component of the studied formation.

The effectiveness of the application of exercises for the reflection on the learning process and one's own professional self-expression as well as organization

and emotional evaluation by the clients of the students' work in practical training is proved to be effective in the experiment for the formation of a reflexive component of an active professional position of the service specialist.

Generalization of the results of the experimental work, the quantitative and qualitative analysis indicate the effectiveness of the introduced technology of forming an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges.

A positive dynamics in the formation of an active professional position was revealed, namely: the percentage of the students in the experimental group with a high level changed from 10.7 to 35.7%. The number of future service specialists who showed a low level significantly decreased (from 54.8 to 11.9%). The students of the control group demonstrated positive but insignificant changes: the high level - from 11.3 to 18.7%, the medium level - from 36.2 to 46.3%, the low level - from 52.5 to 35.0%.

The analysis of the results showed a statistically significant difference in the results obtained, confirmed by the Pearson's criterion χ^2 , which indicates an unconditional effectiveness and reliability of a closely reasoned and experimentally tested technology of forming an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges.

A complex of educational and methodical materials for teachers of higher educational institutions on the formation of an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges is developed, in particular, a bank of theoretical and practical classes scenarios, projects, exercises, trainings, role and business games; a package of diagnostic materials was developed and adapted to determine the level of formation of an active professional position of future service specialists.

The study does not cover all the aspects of the problem of forming an active professional position of future service specialists in the educational process of vocational colleges. We see the prospect of further scientific research in studying

factors of competitiveness of service specialists in correlation with an active professional position.

Key words: professional position, active professional position, service industry, service specialist, vocational college, educational process, pedagogical technology.

REFERENCES

Articles in scientific professional editions of Ukraine

1. Ivanova O.A. (2018). Ihrovi tekhnolohii yak zasib imitatsiinoho modeliuvannia profesiinoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh. *Innovatsiina pedahohika. Naukovyi zhurnal PU "Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii"*. Odesa, Issue 3, 119–123 [in Ukrainian].
2. Ivanova O.A. (2018). Teoretychni osnovy modeli orhanizatsii osvitnoho protsesu u vyshchii shkoli shchodo formuvannia hotovnosti do profesiinoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh. *Innovatsiina pedahohika. Naukovyi zhurnal PU "Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii"*. Odesa, Issue 7, Vol. 2, 58–63 [in Ukrainian].
3. Ivanova O.A. (2019). Poniattia "profesiina pozytsiia" u naukovomu diskursi. *Molod i rynek. Naukovo-pedahohichnyi zhurnal Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Drohobych, no. 1 (168), 130–135 [in Ukrainian].
4. Ivanova O.A. (2019). Osobystist suchasnoho fakhivtsia sfery posluh. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolehium" imeni T.H. Shevchenka (Seriia: Pedahohichni nauky)*. Chernihiv, Issue 1 (157), 49–54 [in Ukrainian].
5. Ivanova O.A. (2019). Formy proiavu aktyvnoi profesiinoi pozytsii fakhivtsiv sfery posluh. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia (Seriia: Pedahohika i psykholohiia. Pedahohichni nauky)*. Dnipro, Issue 1(17), 131–137 [in Ukrainian].

6. Ivanova O.A. (2019). Metody spriamuvannia fakhivtsia sfery posluh do aktyvnosti u protsesi fakhovoi realizatsii. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho (Serii: Pedahohichni nauky)*. Odesa, Issue 2 (127), 61–68 [in Ukrainian].

7. Ivanova O.A. (2019). Osobystisno-refleksyvnyi komponent aktyvnoi profesiinoi pozytsii fakhivtsiv sfery posluh. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu (Serii: Pedahohichni nauky)*. Berdyansk, Issue 2, 207–215 [in Ukrainian].

Articles in scientific publications of other countries

8. Ivanova O.A. (2019). Komunikatyvni aspekty diialnosti fakhivtsia sfery posluh. *European humanities studies: State and Society*. Krakow, Issue 4, 56–69 [in Ukrainian].

9. Ivanova O.A. (2020). Tekhnolohiia formuvannia aktyvnoi profesiinoi pozytsii maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia u protsesi fakhovoi pidhotovky: metodolohichniy komponent. *Colloquium-journal*. Warsaw, no. 26 (78), part 1, 23–25 [in Ukrainian].

The works of approbation character are published

10. Ivanova O.A. (2017). Rol innovatsii v transformatsii suchasnoi osvity. *Rol innovatsii v transformatsii suchasnoi osvity: proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Kyiv, 36–37 [in Ukrainian].

11. Ivanova O.A. (2017). Profesiina pozytsiia yak skladova fakhovoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh. *Suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku psykholohii i pedahohiky: proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Kyiv, 88–91 [in Ukrainian].

12. Ivanova O.A. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia profesiinoi kompetentsii maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh. *Suchasna vyshcha osvita: problemy ta perspektyvy: proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Dnipro, 88–91 [in Ukrainian].

13. Ivanova O.A. (2018). Rol imitatsiinykh ihor u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh. *Psykhologhiia ta pedahohika u XXI stolitti: perspektyvni ta priorytetni napriamky doslidzhen*: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Kyiv, 32–36 [in Ukrainian].

14. Ivanova O.A. (2019). Profesiini vminnia yak neobkhidna skladova profesiinnoi kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia sfery posluh. *Suchasna vyshcha osvita: problemy ta perspektyvy*: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Dnipro, 96–97 [in Ukrainian].

15. Ivanova O.A. (2019). Profesiinyi treninh yak metod vyivlennia aktyvnoi profesiinnoi pozytsii fakhivtsiamy sfery posluh. *Innovatyka v suchasni osviti ta nautsi: teoriia, metodolohiia, praktyka*: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Odesa, 17–19 [in Ukrainian].

16. Ivanova O.A. (2019). Kar'ierozoriientovanyi aspekt u vyivleni aktyvnoi profesiinnoi pozytsii fakhivtsiv sfery posluh. *Teoretychni ta metodolohichni problemy suchasnoi pedahohiky ta psykhologhii*: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Mykolaiv, 74–77 [in Ukrainian].

17. Ivanova O.A. (2020). Sotsialna vidpovidalnist yak nevid'iemna skladova formuvannia osobystosti suchasnoho fakhivtsia sfery posluh. *Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries*: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Lublin, 202–205 [in Ukrainian].

18. Ivanova O.A. (2020). Alhorytm proiektuvannia tekhnolohii dlia formuvannia aktyvnoi profesiinnoi pozytsii maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia u protsesi profesiinnoi pidhotovky. *Priority development fields of the European research area*: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Riga, 9–12 [in Ukrainian].

19. Tkachenko L. P., Dolgopol O. O., Zhiglo O. O., Kiryanova O. V., Ivanova O. A. (2020). Implementation of professionally oriented ICT in the process of managers training. *XII International Conference on Mathematics, Science and Technology Education (ICon-MaSTEd)*. Kryvyi Rih.

